

ВИЩА ТА УНІВЕРСИТЕТСЬКА ОСВІТА

УДК 378.4:352(477)

DOI <https://doi.org/10.12958/3083-6514-2026-1-8-17>

Васиньова Надія Сергіївна,

кандидатка педагогічних наук, доцентка,

доцентка кафедри публічної служби й управління навчальними закладами

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»,

м. Лубни, Україна.

ned1235@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-7019-0247>

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ТА ІНСТИТУЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ ВЗАЄМОДІЇ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ З ТЕРИТОРІАЛЬНИМИ ГРОМАДАМИ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Всесвітні трансформаційні процеси, спричинені зростанням економіки знань, цифровізацією суспільних зв'язків, демографічними змінами та геополітичними викликами, суттєво змінюють позицію та значення закладів вищої освіти в соціально-економічному поступі держави. В Україні ці процеси накладаються на велику реформу децентралізації, яка спричинила перерозподіл повноважень, ресурсів та відповідальності між центральними органами виконавчої влади та місцевими органами самоврядування. У таких обставинах виникає потреба глибинно переосмислити функції університетів не лише як структур підготовки фахівців і створення наукових знань, а і як дієвих учасників регіонального розвитку та партнерів місцевих громад.

Традиційна модель закладу вищої освіти, сфокусована на внутрішніх процесах, поступається сучасним парадигмам, що передбачають утілення «третьої місії» (Васиньова, 2024). Заклади освіти будь-якого типу інтегруються в соціально-економічний простір, сприяючи формуванню суспільного капіталу та розвитку інноваційного клімату. Водночас університет постає як багатоцільовий осередок, що забезпечує міжсекторальну взаємодію та є каталізатором економічного розвитку регіонів.

Децентралізація надала територіальним громадам необхідний інструментарій управління, проте не забезпечила готових алгоритмів досягнення успіху. Сучасне місцеве самоврядування часто стикається з браком інтелектуальних ресурсів та фінансово-організаційних можливостей для реалізації стратегічних планів. У цьому контексті заклади вищої освіти мають бути багатофункціональними осередками, де інтелектуальний потенціал трансформується в практичні зміни на місцях – від підготовки нових поколінь фахівців до надання кваліфікованої експертизи муніципальних ініціатив.

Так, актуальність досліджуваної проблематики зумовлена потребою створити цілісну та узгоджену нормативно-правову базу, яка б забезпечувала ефективне партнерство між закладами вищої освіти та територіальними громадами, сприяла сталому розвитку регіонів і посиленню соціальної місії університетів. Водночас, відповідно до Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 р. № 286-р, пріоритетами державної політики визначено посилення інституційної спроможності закладів вищої освіти, розширення їх партнерства з територіальними громадами та інтеграцію університетів у процеси соціально-економічного відновлення країни (Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки, 2022).

Проблематика управління освітою в умовах децентралізації та взаємодії університетів із соціальним середовищем знайшла відображення в працях Ю. Ковбасюка, О. Онищенко та О. Чижевського (Ковбасюк, 2015; Онищенко & Чижевський, 2024), які акцентують на трансформації моделей публічного управління освітою та зростанні ролі місцевого рівня у формуванні освітньої політики.

У контексті соціальної місії університетів важливими є дослідження, присвячені концепціям «третьої місії», «підприємницького університету», «Civic University», «університету, залученого до громади». Ці підходи підкреслюють необхідність інтеграції освітньої, наукової та соціально-економічної функцій закладів вищої освіти. Зокрема, А. Трофименко висвітлює сутність моделі civic university як найвищого прояву соціальної ролі університету (Трофименко, 2023).

Окрему увагу заслуговують аналітичні матеріали, підготовлені авторським колективом (Балджи, Власова, Калашнікова, Ковтунець, Литовченко, Оржель, Рябченко, Трима, Червона & Шофолова, 2022; Власова, Калашнікова, Оржель, Рябченко, Трима & Червона, 2021), де здійснено аналіз провідного вітчизняного та зарубіжного досвіду щодо реалізації соціальної відповідальності університетів під час конфліктів, воєнних дій і повоєнного відновлення. Автори наголошують на важливості активної позиції університетів у підтримці громад та відновленні соціально-економічного життя після кризових ситуацій.

Питання регіонального управління та розвитку освітнього простору територіальних громад досліджували М. Хитько та О. Кулик (Хитько & Кулик, 2022), які аналізують роль освіти у формуванні людського капіталу та конкурентоспроможності громад.

У дослідженні враховано результати власних наукових напрацювань, що стосуються теоретико-методологічних засад партнерства між закладами вищої освіти та територіальними громадами, а також попередні висновки щодо інституціоналізації університетсько-громадських зв'язків та їх значення для сталого розвитку територій (Васиньова, 2023; Хриков, Кравченко, Васиньова, 2022; Кравченко, Васиньова & Хриков, 2023).

Так, сучасні дослідження демонструють, що заклади вищої освіти поступово трансформуються з освітньо-наукових інституцій у ключових акторів розвитку територій, беручи на себе відповідальність за соціальну інтеграцію, підтримку громад і формування нових моделей публічного управління освітою. Утім, у науковій літературі залишається недостатньо опрацьованим юридичний аспект, а саме узгодження правової автономії закладів вищої освіти з повноваженнями органів місцевого самоврядування, особливо з огляду на динамічні зміни в законодавстві України, які пов'язані з децентралізацією та правовим режимом воєнного стану.

Мета статті полягає в теоретичному огляді нормативно-правових засад й інституційних механізмів взаємодії закладів вищої освіти з територіальними громадами в умовах воєнного стану та окресленні можливих шляхів удосконалення правового регулювання співпраці.

Методологічну основу дослідження становлять системний підхід, формально-правовий метод, метод логічного узагальнення та порівняльно-правовий аналіз. Системний підхід дає змогу розглядати заклади вищої освіти та територіальні громади як взаємопов'язані елементи єдиної регіональної соціально-економічної системи, у межах якої відбувається перерозподіл ресурсів, функцій і повноважень. Формально-юридичний метод використано для аналізу змісту та структури нормативно-правових актів, що регулюють сферу освіти та місцевого самоврядування, а також для виявлення прогалин і колізій у правовому регулюванні взаємодії між закладами вищої освіти та територіальних громад. Порівняльно-правовий аналіз дав змогу зіставити положення законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про наукову і науково-технічну діяльність» (Про освіту, 2017; Про вищу освіту, 2014; Про місцеве самоврядування в Україні, 1997; Про наукову і науково-технічну діяльність, 2026).

Нормативно-правове регулювання взаємодії між закладами вищої освіти та територіальними громадами в Україні має складний, багаторівневий і міжгалузевий характер, оскільки формується на стику конституційного, адміністративного, освітнього, бюджетного, цивільного та господарського права. Така багатовимірність правового регулювання зумовлює не лише значний потенціал для розвитку партнерських відносин між університетами та громадами, а й наявність істотних прогалин, колізій і суперечностей, що негативно позначаються на стабільності та ефективності відповідної взаємодії.

Фундаментальні правові передумови взаємодії між закладами вищої освіти та територіальними громадами закладені на рівні Конституції України. Стаття 53 Основного Закону гарантує кожному право на освіту, визначаючи її як одну з базових соціальних цінностей держави, тоді як стаття 7 проголошує визнання й гарантування місцевого самоврядування як форми здійснення народовладдя (Конституція України, 1996). У системному зв'язку ці положення формують конституційний простір, у межах якого територіальні громади отримують можливість активно впливати на розвиток освітньої інфраструктури, а заклади вищої освіти – інтегруватися в процеси локального та регіонального розвитку.

Саме на цьому рівні закладається ідеологічна основа партнерських відносин, що поєднує публічні інтереси держави, інтереси місцевих спільнот та автономні інтереси академічних інституцій. Подальший розвиток відповідних конституційних положень здійснюється в Законі України «Про освіту» (Про освіту, 2014), який визначає освіту як стратегічний ресурс сталого розвитку суспільства, економіки та держави. Особливе значення для формування правового механізму взаємодії має закріплення принципу автономії закладів вищої освіти, що охоплює академічний, організаційний, фінансовий та кадровий складники. Надання закладам вищої освіти автономії створює юридичні передумови для їх активної участі в партнерських проєктах із територіальними громадами, самостійного вибору форм і напрямів співпраці, укладення договорів та залучення додаткових фінансових ресурсів. Водночас аналіз змісту Закону свідчить про відсутність спеціальних норм, спрямованих на комплексне врегулювання взаємодії між університетами й громадами, що зумовлює фрагментарність правового регулювання та потребу в застосуванні загальних положень про співпрацю суб'єктів публічного й приватного права.

Більш деталізовані положення щодо соціальної ролі ЗВО містить Закон України «Про вищу освіту» (Про вищу освіту, 2017), який покладає на заклади вищої освіти обов'язок сприяти економічному, культурному та соціальному розвитку регіонів. Незважаючи на відсутність у тексті закону прямої вказівки на концепцію «третьої місії» університету, її ідейні засади фактично імплементовані через закріплення соціальної функції вищої освіти. Реалізація відповідних приписів здійснюється шляхом укладення меморандумів про співпрацю, договорів про партнерство, угод про надання освітніх, наукових і експертних послуг між університетами та органами місцевого самоврядування. Утім, встановлено, що відсутність єдиних підходів до змісту та юридичної природи таких договорів зумовлює значну варіативність практики та не гарантує належного рівня правової визначеності.

Важливе місце в системі нормативно-правового регулювання посідає Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» (Про місцеве самоврядування в Україні, 1997), який визначає компетенцію органів місцевого самоврядування у сфері управління закладами освіти комунальної форми власності та координації діяльності інших закладів освіти на відповідній території. Для державних закладів вищої освіти взаємодія з громадами здебільшого набуває характеру горизонтальних договірних відносин, що зумовлює необхідність чітко розмежовувати повноваження між центральними органами виконавчої влади у сфері освіти та органами місцевого самоврядування. Недостатня визначеність меж такої компетенції створює ризики дублювання функцій, виникнення управлінських конфліктів та неузгодженості управлінських рішень.

Суттєвого значення у формуванні сучасної моделі взаємодії набуває концепція «третьої місії» університету, яка передбачає трансформацію традиційної академічної моделі в напрямі посилення соціальної відповідальності та інтеграції в процеси регіонального розвитку. У юридичному вимірі ця концепція реалізується через участь університетів у стратегічному плануванні розвитку територій, виконанні прикладних наукових досліджень на замовлення громад, організації програм навчання дорослого населення, створенні інноваційних кластерів, технопарків і стартап-інкубаторів. Норми цивільного й господарського законодавства забезпечують правову основу для надання університетами експертних та освітніх послуг як на платній, так і на безоплатній основі, що дає змогу «гнучко» адаптувати форми співпраці до потреб конкретних територіальних громад.

Процеси децентралізації публічної влади істотно розширили інституційні можливості для розвитку муніципально-університетського партнерства. Передання громадам значних фінансових і майнових ресурсів, а також управлінських повноважень створила передумови для формування нових горизонтальних зв'язків між органами місцевого самоврядування та закладами вищої освіти. Водночас територіальні громади стикаються з низкою структурних проблем, зокрема дефіцитом кваліфікованих кадрів, обмеженими аналітичними можливостями та браком експертного супроводу процесів стратегічного планування. У цих умовах університети можуть і мають виконувати функцію центрів інтелектуального забезпечення регіонального розвитку, платформ підготовки кадрів для місцевих ринків праці та «генераторів» інноваційних рішень.

Практичний досвід свідчить, що ефективна взаємодія між закладами вищої освіти та територіальними громадами можлива лише за умови поєднання кількох взаємопов'язаних механізмів: кадрового, науково-експертного та фінансово-інвестиційного. Кадровий механізм охоплює впровадження дуальної освіти, проходження студентами виробничої та переддипломної практики в органах місцевого самоврядування, а також залучення фахівців громад до освітнього процесу. Науково-експертний механізм передбачає виконання університетами науково-дослідних і проєктно-аналітичних робіт, участь науковців у розробленні стратегій соціально-економічного розвитку, програм просторового планування та екологічної безпеки. Фінансово-інвестиційний механізм реалізується через спільну участь у національних і міжнародних грантових програмах, створення консорціумів та укладення договорів про спільну діяльність (Порадник: Як співпрацювати університетам та громадам, 2024). Водночас чинна нормативно-правова база не забезпечує належних умов для стабільного розвитку такого партнерства, адже бюджетні обмеження, закріплені в Бюджетному кодексі України щодо розмежування видатків між державним і місцевими бюджетами, ускладнюють фінансування державних закладів вищої освіти з місцевих бюджетів навіть у випадках очевидного соціального ефекту проєктів. Не менш складною залишається і сфера державно-приватного партнерства, застосування механізмів якого в галузі освіти характеризується надмірною формалізованістю та низькою адаптованістю до потреб територіальних громад. До того ж в умовах децентралізації та воєнного стану ці проблеми загострюються, що об'єктивно зумовлює необхідність подальшого вдосконалення законодавства. Ключовим напрямом є розроблення цілісної нормативної моделі муніципально-університетського партнерства, яка б узгоджувала норми освітнього, муніципального та бюджетного законодавства, закріплювала принципи співпраці, механізми фінансування й інституційні гарантії реалізації спільних проєктів.

Попри наявність розгалуженої нормативно-правової бази, взаємодія між закладами вищої освіти та територіальними громадами в Україні залишається інституційно незавершеною та позбавленою єдиної концептуальної моделі, що зумовлює правову невизначеність, ускладнює фінансування спільних ініціатив і стримує формування довгострокових стратегічних партнерств.

Суттєвою проблемою залишається відсутність чіткого розмежування компетенції між органами державної влади у сфері управління освітою та органами місцевого самоврядування. Невизначеність меж повноважень призводить до дублювання управлінських функцій, виникнення конфліктів юрисдикції та неузгодженості управлінських рішень щодо розвитку освітньої інфраструктури на місцевому рівні. У практичній площині це виявляється в складності погодження спільних програм розвитку, затримках у фінансуванні проєктів та формальному характері співпраці, що не забезпечує досягнення довгострокових результатів.

Слід підкреслити, що гуманітарні виклики, переміщення населення, руйнування інфраструктури та необхідність оперативно реагувати на кризові ситуації істотно вплинули на характер правового регулювання цієї взаємодії, трансформували його від планової моделі співпраці до режиму кризового менеджменту (Освіта України в умовах воєнного стану: інформаційно-аналітичний збірник, 2022).

Окремого аналізу потребує проблема бюджетно-фінансових обмежень. Чинні норми Бюджетного кодексу України щодо розмежування видатків між державним і місцевими бюджетами істотно звужують можливості фінансування державних закладів вищої освіти з місцевих бюджетів (Бюджетний кодекс України, 2010).

Не менш важливою проблемою є відсутність уніфікованих підходів до договірного оформлення партнерських відносин між закладами вищої освіти та територіальними громадами. Відсутність типових договорів і методичних рекомендацій щодо їх укладення призводить до значної різноманітності практики, використання недосконалих правових конструкцій та виникнення спорів щодо прав, обов'язків і відповідальності сторін. Це особливо небезпечно в умовах реалізації масштабних інфраструктурних або соціальних проєктів, що потребують довгострокової стабільності правових відносин.

Окрему групу проблем формують інституційні та кадрові обмеження. Багато територіальних громад не мають достатнього кадрового потенціалу для формування й реалізації складних програм співпраці з університетами, тоді як у структурі самих закладів вищої освіти часто відсутні спеціалізовані підрозділи або посадові особи, відповідальні за координацію взаємодії з місцевими органами влади. Недостатній рівень управлінської компетентності, брак досвіду проєктного менеджменту та слабка комунікація між сторонами істотно знижують ефективність партнерства.

Подолання зазначених проблем потребує формування системного та комплексного підходу до вдосконалення нормативно-правового регулювання взаємодії між закладами вищої освіти та територіальними громадами. Передусім доцільним видається розроблення і прийняття спеціального нормативно-правового акта або внесення комплексних змін до чинного законодавства, які б визначили правові засади муніципально-університетського партнерства, закріпили його принципи, основні форми, інституційні механізми та гарантії реалізації. Такий акт має забезпечити узгодження норм освітнього, муніципального та бюджетного законодавства й створити єдину концептуальну модель співпраці.

Так, з метою усунення бюджетно-фінансових бар'єрів доцільно переглянути положення Бюджетного кодексу України (Бюджетний кодекс України, 2010) щодо можливості фінансування державних закладів вищої освіти з місцевих бюджетів у межах реалізації проєктів розвитку територіальних громад. Запровадження спеціальних бюджетних програм співфінансування, а також механізмів субвенцій і трансфертів сприятиме розширенню фінансової бази партнерства та підвищенню зацікавленості сторін у довгостроковій співпраці.

Важливим завданням є спрощення процедур застосування державно-приватного партнерства у сфері освіти та адаптація відповідних механізмів до потреб університетів і територіальних громад. Скорочення строків погодження, зменшення адміністративних бар'єрів і розроблення спеціальних моделей партнерства у сфері освіти дадуть змогу активізувати залучення приватних інвестицій і підвищити інноваційний потенціал регіонів.

На наше переконання, у контексті воєнного стану доцільно розробити спеціальні тимчасові правові режими співпраці між університетами і громадами, які б поєднували оперативність управлінських рішень із належним рівнем правової визначеності та фінансової дисципліни. Закріплення спрощених, але чітко регламентованих процедур укладення договорів, використання майна та фінансування гуманітарних і відновлювальних програм дасть змогу мінімізувати ризики правових зловживань та підвищити ефективність реагування на кризові виклики.

Висновки. Так, подолання наявних проблем у сфері взаємодії закладів вищої освіти та територіальних громад у період воєнного стану можливе лише за умови формування комплексної нормативно-правової політики, що забезпечить інституціоналізацію партнерства, усунення правових і фінансових бар'єрів та створення стабільних механізмів координації інтересів усіх учасників. Реалізація запропонованих заходів сприятиме підвищенню ролі університетів у процесах регіонального розвитку, зміцненню спроможності територіальних громад і формуванню сучасної моделі соціально відповідальної вищої освіти в Україні.

Подальші наукові дослідження доцільно спрямувати на аналіз європейських практик муніципально-університетського партнерства, розроблення типових правових конструкцій договорів, удосконалення фінансово-правових механізмів підтримки спільних ініціатив та оцінку ефективності участі закладів вищої освіти в стратегічному плануванні розвитку територій.

Список використаної літератури

1. Васиньова Н. Заходи забезпечення і підтримки реалізації «третьої місії» університету в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення. *Міжнародний науковий журнал «Університети і лідерство»*. 2024. № 18. С. 153–161. DOI: <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2024-18-153-161>
2. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.02.2022 р. № 286-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-p#Text>
3. Ковбасюк Ю. В. Детермінований вплив глобалізації на розвиток сучасних систем державного управління. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2015. № 1. С. 5–12. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21
4. Онищенко О., Чижевський О. Проблематика державної освітньої політики в умовах децентралізації: управлінські та соціально-політичні аспекти взаємодії освітніх інституцій із місцевими громадами. *Актуальні проблеми державного управління*. 2024. № 3. С. 45–56.
5. Трофименко А. Від соціальної відповідальності до «Civic University»: кейс Маріупольського державного університету. *Міжнародний науковий журнал «Університети і лідерство»*. 2023. № 16. С. 48–65. DOI: <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2023-16-48-65>
6. Балджи Є., Власова І., Калашнікова С., Ковтунець В., Литовченко О., Оржель О., Рябченко В., Трима К., Червона Л., Шофолова Н. Аналіз провідного вітчизняного та зарубіжного досвіду щодо реалізації соціальної відповідальності університетів під час конфліктів, воєнних дій та повоєнного відновлення : аналітичні матеріали / за ред. С. Калашнікова, О. Оржель. Київ : Інститут вищої освіти НАПН України, 2022. DOI: <https://doi.org/10.31874/978-617-7644-56-8-2022>
7. Теоретичні основи реалізації соціальної відповідальності університетів: препринт (аналітичні матеріали) / І. Власова, С. Калашнікова, О. Оржель, В. Рябченко, К. Трима, Л. Червона; за заг. ред. С. Калашнікової та О. Оржель. Електронне видання. Київ : Інститут вищої освіти НАПН України, 2021. 161 с. DOI: <https://doi.org/10.31874/978-617-7644-52-0-2021>
8. Хитько М. М., Кулик О. П. Напрями розвитку освіти у територіальних громадах. *Вісник Дніпровської академії неперервного освіти. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2022. № 2(3). С. 136–141. URL: <https://visnuk.dano.dp.ua/index.php/pma/article/view/82>

9. Васиньова Н. Світовий досвід реалізації соціальної відповідальності університетів. *Міжнародний науковий журнал «Університети і лідерство»*. 2023. № 15. С. 94–102. DOI: <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2023-15-94-102>
10. Хриков Є. М., Кравченко О. І., Васиньова Н. С. Аналіз потенціалу закладу вищої освіти у взаємодії з громадою. *Науковий журнал НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2022. Вип. 86. С. 172–177. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/39-3-42>
11. Кравченко О. І., Васиньова Н. С., Хриков Є. М. Взаємодія закладів вищої освіти з територіальними громадами : монографія. Полтава : ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2023. 210 с. URL: <http://hdl.handle.net/123456789/9834>
12. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 20.01.2026).
13. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
14. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
15. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 01.01.2026 р. № 4695-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text> (дата звернення: 21.01.2026).
16. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#top>
17. Порадник: Як співпрацювати університетам та громадам / за ред. Д. Шеренговського, К. Мезенцева, К. Шуварської. Львів : Альянс українських університетів, 2024. 44 с. URL: https://auu.com.ua/wp-content/uploads/2024/03/poradnyk_web.pdf
18. Освіта України в умовах воєнного стану : інформаційно-аналітичний збірник. Київ, 2022. 358 с. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2022/Mizhn.serpn.ped.nauk-prakt.konferentsiya/Inform-analitic.zbirn-Osvita.Ukrayiny.v.umovakh.voyennoho.stanu.22.08.2022.pdf>
19. Бюджетний кодекс України: кодифікований Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>

References

1. Vasynova, N. (2024). Zakhody zabezpechennia i pidtrymky realizatsii “tretoi misii” universytetu v umovakh voiennoho stanu ta pisli voiennoho vidnovlennia [Measures to ensure and support the realization of the “Third Mission” of the university under martial law and post-war reconstruction]. *Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal “Universytety i liderstvo” – International Scientific Journal of Universities and Leadership*, (18), 153–161. DOI: <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2024-18-153-161> [in Ukrainian].
2. Pro skhvalennia Stratehii rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini na 2022–2032 roky: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 23.02.2022 r. № 286-r [On approval of the Strategy for the development of higher education in Ukraine for 2022–2032: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 23 February 2022 No. 286-r]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
3. Kovbasiuk, Yu. V. (2015). Determinovanyi vplyv hlobalizatsii na rozvytok suchasnykh system derzhavnoho upravlinnia [Deterministic influence of globalization on the development of modern public administration systems]. *Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezidentovi Ukrainy – Bulletin of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine*, (1), 5–12. Retrieved from http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21 [in Ukrainian].

4. Onyshchenko, O., & Chyzhevskiy, O. (2024). Problematyka derzhavnoi osvithoi polityky v umovakh detsentralizatsii: upravlinski ta sotsialno-politychni aspekty vzaiemodii osvithnikh instytutiv iz mistsevymy hromadamy [Issues of state educational policy under decentralization: managerial and socio-political aspects of interaction between educational institutions and local communities]. *Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia – Current issues in public administration*, (3), 45–56 [in Ukrainian].
5. Trofymenko, A. (2023). Vid sotsialnoi vidpovidalnosti do “Civic University”: keis Mariupolskoho derzhavnoho universytetu [From social responsibility to “Civic University”: The case of Mariupol State University]. *Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal “Universytety i liderstvo” – International scientific journal “Universities and Leadership”*, (16), 48–65. DOI: <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2023-16-48-65> [in Ukrainian].
6. Baldzhy, Ye., Vlasova, I., Kalashnikova, S., Kovtunets, V., Lytovchenko, O., Orzhel, O., Riabchenko, V., Tryma, K., Chervona, L., & Shofolova, N. (2022). Analiz providnoho vitchyznianoho ta zarubizhnoho dosvidu shchodo realizatsii sotsialnoi vidpovidalnosti universytetiv pid chas konfliktiv, voiennykh dii ta povoiennoho vidnovlennia: analitychni materialy [Analysis of leading domestic and foreign experience in implementing universities’ social responsibility during conflicts, hostilities, and post-war recovery: analytical materials]. Kyiv : Instytut vyshchoi osvity NAPN Ukrainy. DOI: <https://doi.org/10.31874/978-617-7644-56-8-2022> [in Ukrainian].
7. Vlasova, I., Kalashnikova, S., Orzhel, O., Riabchenko, V., Tryma, K., & Chervona, L. (2021). Teoretychni osnovy realizatsii sotsialnoi vidpovidalnosti universytetiv: prepynt (analytychni materialy) [Theoretical foundations of implementing universities’ social responsibility: Preprint (analytical materials)]. Kyiv : Instytut vyshchoi osvity NAPN Ukrainy. DOI: <https://doi.org/10.31874/978-617-7644-52-0-2021> [in Ukrainian].
8. Khytko, M. M., & Kulyk, O. P. (2022). Napriamy rozvytku osvity u terytorialnykh hromadakh [Directions of education development in territorial communities]. *Visnyk Dniprovskoi akademii neperervnoi osvity. Serii: Publichne upravlinnia ta administruvannia – Bulletin of the Dnipro Academy of Continuing Education. Series: Public Management and Administration*, 2(3), 136–141. Retrieved from <https://visnuk.dano.dp.ua/index.php/pma/article/view/82> [in Ukrainian].
9. Vasynova, N. (2023). Svitovyi dosvid realizatsii sotsialnoi vidpovidalnosti universytetiv [Global experience in implementing universities’ social responsibility]. *Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal “Universytety i liderstvo” – International scientific journal “Universities and Leadership”*, (15), 94–102. DOI: <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2023-15-94-102> [in Ukrainian].
10. Khrykov, Ye. M., Kravchenko, O. I., & Vasynova, N. S. (2022). Analiz potentsialu zakladu vyshchoi osvity u vzaiemodii z hromadoiu [Analysis of the potential of higher education institutions in interaction with the community]. *Naukovyi zhurnal NPU imeni M. P. Dragomanova. Serii 5. Pedagogichni nauky: realii ta perspektyvy – Scientific Journal of the Dragomanov Ukrainian State University. Series 5. Pedagogical Sciences: Realities and Prospects*, (86), 172–177. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/39-3-42> [in Ukrainian].
11. Kravchenko, O. I., Vasynova, N. S., & Khrykov, Ye. M. (2023). Vzaiemodiia zakladiv vyshchoi osvity z terytorialnymy hromadamy [Interaction of higher education institutions with territorial communities]. Poltava: DZ «LNU imeni Tarasa Shevchenka». Retrieved from <http://hdl.handle.net/123456789/9834> [in Ukrainian].
12. Pro osvitu: Zakon Ukrainy vid 05.09.2017 r. № 2145-VIII [On education: Law of Ukraine dated 05.09.2017 No. 2145-VIII]. (2017). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].
13. Pro vyshchu osvitu: Zakon Ukrainy vid 01.07.2014 r. № 1556-VII [On higher education: Law of Ukraine dated 01.07.2014 No. 1556-VII]. (2014). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> [in Ukrainian].

14. Pro mistseve samovriaduvannia v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 21.05.1997 r. № 280/97-VR [On local self-government in Ukraine: Law of Ukraine dated 21 May 1997 No. 280/97-VR]. (1997). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
15. Pro naukovu i naukovu-tekhnichnu diialnist: Zakon Ukrainy vid 01.01.2026 r. № 4695-IX [On scientific and scientific-technical activity: Law of Ukraine dated 01.01.2026 No. 4695-IX]. (2026). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text> [in Ukrainian].
16. Konstytutsiia Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 28.06.1996 r. № 254k/96-VR [Constitution of Ukraine: Law of Ukraine dated 28 June 1996 No. 254k/96-VR]. (1996). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#top> [in Ukrainian].
17. Poradnyk: Yak spivpratsiuvaty universytetam ta hromadam [Guide: How universities and communities can cooperate]. (2024). Eds. D. Sherenhovskiy, K. Mezentshev, K. Shuvarska. Lviv: Alians ukrainskykh universytetiv. Retrieved from https://auu.com.ua/wp-content/uploads/2024/03/poradnyk_web.pdf [in Ukrainian].
18. Osvita Ukrainy v umovakh voiennoho stanu: informatsiino-analitychnyi zbirnyk [Education in Ukraine under martial law: Information-analytical collection]. (2022). Kyiv. Retrieved from <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2022/Mizhn.serp.n.ped.nauk-prakt.konferentsiya/Inform-analitic.zbirn-Osvita.Ukrayiny.v.umovakh.voyennoho.stanu.22.08.2022.pdf> [in Ukrainian].
19. Biudzhetni kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 08.07.2010 r. № 2456-VI [Budget Code of Ukraine: Budget Code of Ukraine: Codified Law of Ukraine dated 08.07.2010 No. 2456-VI]. (2010). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> [in Ukrainian].

Васиньова Н. С. Нормативно-правові аспекти та інституційні механізми взаємодії закладів вищої освіти з територіальними громадами в період воєнного стану в Україні

У статті проаналізовано нормативно-правове регулювання та механізми взаємодії закладів вищої освіти й територіальних громад України в умовах децентралізації та воєнного стану. Показано стратегічне значення університетсько-громадського партнерства для розвитку територій, формування людського капіталу та інноваційного потенціалу.

Розкрито багаторівневий і міжгалузевий характер правового регулювання відповідних відносин, яке формується на основі норм конституційного, освітнього, муніципального, бюджетного, цивільного та господарського законодавства. Проаналізовано конституційні засади права на освіту й місцевого самоврядування, положення законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про місцеве самоврядування в Україні», а також підзаконних нормативно-правових актів, що визначають правові межі автономії закладів вищої освіти та компетенцію органів місцевого самоврядування у сфері розвитку освітньої інфраструктури.

Виявлено ключові проблеми правового забезпечення співпраці: фрагментарність нормативної бази, відсутність системності, невизначеність повноважень, фінансові обмеження, відсутність уніфікованих договірних моделей взаємодії. Обґрунтовано значення концепції «третьої місії» університетів як правової та інституційної основи інтеграції закладів вищої освіти в процеси регіонального розвитку, участі в стратегічному плануванні, експертному супроводі та реалізації інноваційних і соціальних програм.

Запропоновано напрями вдосконалення правового регулювання, зокрема створення цілісної моделі партнерства, узгодження законодавства, запровадження фінансових інструментів співфінансування та розроблення типових договорів. Формування стабільного правового механізму взаємодії визначено необхідною умовою сталого розвитку громад і посилення соціальної ролі вищої освіти.

Ключові слова: заклади вищої освіти, територіальні громади, муніципально-університетське партнерство, децентралізація, нормативно-правове регулювання, воєнний стан.

Vasynova N. S. Regulatory and legal aspects and institutional mechanisms of interaction between higher education institutions and local communities during the period of martial law in Ukraine

The article analyses the regulatory framework and mechanisms of interaction between higher education institutions and local communities in Ukraine in the context of decentralisation and martial law. It highlights the strategic importance of university-community partnerships for regional development, human capital formation and innovation potential.

It reveals the multi-level and inter-sectoral nature of the legal regulation of relevant relations, which is formed on the basis of the norms of constitutional, educational, municipal, budgetary, civil and economic legislation. It analyses the constitutional foundations of the right to education and local self-government, the provisions of the Laws of Ukraine “On Education”, “On Higher Education”, “On Local Self-Government in Ukraine”, as well as subordinate regulatory and legal acts that define the legal limits of the autonomy of higher education institutions and the competence of local self-government bodies in the field of educational infrastructure development.

Key problems in the legal framework for cooperation have been identified: fragmentation of the regulatory framework, lack of consistency, uncertainty of powers, financial constraints, and lack of unified contractual models for interaction. The significance of the concept of the ‘third mission’ of universities as a legal and institutional basis for the integration of higher education institutions into regional development processes, participation in strategic planning, expert support and implementation of innovative and social programmes is substantiated.

Areas for improving legal regulation are proposed, in particular the creation of a comprehensive partnership model, harmonisation of legislation, introduction of financial co-financing instruments and development of model contracts. The formation of a stable legal mechanism for interaction is identified as a necessary condition for the sustainable development of communities and strengthening the social role of higher education.

Key words: higher education institutions, territorial communities, municipal-university partnership, decentralisation, regulatory and legal regulation, martial law.

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого
доступу CC BY 4.0

Дата першого надходження статті до видання: 26.12.2025
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 27.02.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.03.2026